

JUSTYNA KRO CZAK
UNI WERSYTET ZIELONOGÓRSKI

FILOZOFIA GOSPODARKI SERGIUSZA BUŁGAKOWA

[S. Bulgakov, *Philosophie der wirtschaft. Die welt als Wirtschaftsgeschehen*, hg. Von Barbara Hallensleben und Regula M. Zwahlen, Münster: Aschendorff Verlag, 2014]

Sergiusz Bułgakow (1871–1944), autor prezentowanego przekładu, był religijnym filozofem rosyjskim okresu Srebrnego, oryginalnym myślicielem, ekonomistą i teologiem, którego dzieło jest w Polsce raczej znane. Jego twórczością zajmuje się przede wszystkim Lilianna Kiejzik, profesor z Uniwersytetu Zielonogórskiego. W 2010 r. napisała polską monografię, a w latach wcześniejszych szereg artykułów na temat filozofii, powiązań intelektualnych i dróg życiowych Bułgakowa. Jedną z ważniejszych prac tego myśliciela stanowi *Filozofia gospodarki* (*Философия хозяйства*, 1912). Nie została ona jednak przetłumaczona na nasz język rodzimy. Polskiemu czytelnikowi dostępny jest tylko krótki fragment pt. *Sofijność świata stworzonego*, który można znaleźć w antologii *Niemarksistowska filozofia rosyjska. Antologia tekstów filozoficznych XIX i pierwszej połowy XX w.* w części pierwszej (Łódź 2001) pod redakcją wspomnianej już L. Kiejzik.

W całości, z języka rosyjskiego, przetłumaczyli ją natomiast badacze niemieccy, m.in. Regula M. Zwahlen z Uniwersytetu we Fryburgu, autora takich prac jak: *Anthropologien der Menschenwürde bei Nikolaj A. Berdjajew und Sergej N. Bulgakov* czy *Sergiusz Bułgakow i nowoczesna koncepcja praw człowieka*. Pozycja ostatnia, opublikowana została w antologii *Palamas, Bułgakow, Łosiew. Rozważania o religii, imieniu Bożym, tragedii filozofii, wojnie i prawach człowieka* (Warszawa 2010) pod redakcją L. Kiejzik.

Philosophie der wirtschaft składa się z dwóch części, tj. z właściwego tłumaczenia i stustronicowego dodatku. Co więcej, jak wynika z informacji na stronie tytułowej, jest to tylko wstęp do kolejnych tomów poświęconych tłumaczeniom prac Bułgakowa. Przekład zawiera artykuł-wprowadzenie autorstwa Natalii Makasevej na temat treści i okoliczności powstania *Filozofii gospodarki* oraz słownik terminów greckich użytych w tekście. Dodatek z kolei to dziesięć szczegółowych artykułów mówiących o przekładanej pracy. Dowiemy się z nich m.in. czym jest gospodarka i jej natura, jakie były poglądy polityczne Bułgakowa oraz jaki był jego stosunek do *Kapitału* Karola Marksa. Autorami są m.in. badacze z Frankfurtu (Lisa Herzog, Guido Vergauwen), St. Gallen (Alexander Lorch), Flensburga (Anne Reichold) i Kassel (Hans G. Nutzinger). Wszystkie teksty napisano w języku niemieckim, skierowane są więc tylko do czytelnika niemieckojęzycznego.

Warto przybliżyć koncepcję zawartą w *Filozofii gospodarki*. Według niej gospodarka to fenomen duchowej aktywności człowieka, a historia ludzkości jest nieustanną walką o rozszerzenie świadomości życia. Nieprzerwana konfrontacja życia i śmierci, konieczności i wolności determinuje ontologię procesu ekonomicznego, stanowi jej podstawowe pole problemowe. Bułgakow wprowadził pojęcie sofijności ekonomii, które oznacza proces zapanowania rozumu nad przyrodą. W związku z tym gospodarka może zostać scharakteryzowana jako walka człowieczeństwa z żywiołowymi siłami przyrody w celu zachowania życia. Walka ta powoduje, że przyroda przekształca się w potencjalny organizm ludzki. Ekonomia nabiera więc znaczenia kosmicznego, należy ją traktować jako ogniwo pośrednie między rzeczywistością ludzką a Sofią, a jej ostatecznym celem, według interpretacji L. Kiejzik będzie dążenie świata do Sofii. Kontynuacją tej problematyki była praca *Światło wieczności* (*Свет невечерний*, 1917), przetłumaczona nawiasem mówiąc na język polski przez Jacka Chmielewskiego w 2010 r. Bułgakow podjął w niej próbę określenia „odwiecznej prawdy prawosławia poprzez pryzmat współczesności, a współczesności w świetle prawosławia” (wyrażenie Tomasza Terlikowskiego w artykule *Poszukiwacz Bożej Mądrości*). Autor położył nacisk, podobnie jak wcześniej Paweł Florenski, na pojęcie antynomiczności. Prawdzie religijnej zawsze towarzyszy poczucie sprzeczności, antynomii, co nie stanowi wcale oznaki błędu, ale oznakę

transcendencji przedmiotu myśli. Człowiek, przyjmując prawdę religijną, manifestuje wolność i odwagę, chęć duchowego oddziaływania na świat, a taki akt zyskuje już znaczenie kosmiczne. Nakreślona powyżej tematyka wpisuje się w filozoficzny okres twórczości Bułakowa, kiedy pozostawał on pod wpływem Pawła Florenskiego i jego koncepcji Sofii -Mądrości Bożej oraz metafizyki wszechjedności.

Wracając do recenzowanego wydawnictwa, należy powiedzieć, że *Philosophie der wirtschaft. Die welt als Wirtschaftsgeschehen* daje czytelnikowi satysfakcję zarówno pod względem formy (wydanie jest bardzo estetyczne), jak i treści. Jedynym jego minusem jest to, że nie znajdziemy w nim żadnej, nawet najmniejszej wzmianki w języku innym niż niemiecki, co bardzo ogranicza krąg odbiorców. Mimo to pozycja warta jest polecenia, jeśli władą się językiem naszych zachodnich sąsiadów, zarówno dla badaczy, jak i wydawców, ponieważ pomysł na dwuczęściową publikację jest bardzo trafny i być może kogoś zainspiruje.